

Архипова Є.О. (м. Київ, Україна)

evgar@meta.ua

«Відтік мізків» як проблема сьогодення

Згідно з офіційними даними Державної служби статистики, з 1996-го по 2011-й з України виїхали майже 1700 вчених, реальна ж їх кількість, очевидно, в декілька разів більша. Першість серед українських вчених-емігрантів належить спеціалістам у біологічній, фізико-математичній та медичній галузях, причому більшість науковців виїжджають у США, Німеччину та Росію. «Відтоку мізків» властивий ефект доміно: наприклад, фахівці медичної сфери з країн, що нещодавно приєдналися до Євросоюзу, виїжджають до країн Західної Європи (зокрема, більше 60% іноземних лікарів у Франції – румуни), натомість лікарі з Росії, України, Білорусії та більшості інших країн СНД їдуть працювати у країни Східної Європи.

Причиною, яка штовхає людей на виїзд за кордон, можна назвати пошук кращого життя, але ж розуміння людьми цього «кращого життя» може дуже сильно різнитися. Для когось важливим є вищий рівень заробітної плати чи загальний рівень життя в країні, більший рівень політичної чи релігійної толерантності, або навіть приємніший клімат в країні-реципієнті. Інших приваблює можливість самореалізації та задоволення своїх професійних, в тому числі наукових амбіцій, які не можливо з певних причин реалізувати на батьківщині.

Воєнні дії на сході та півдні України значно актуалізують проблему «міграції мізків» в нашій країні, адже призводять до зменшення реальних та номінальних доходів населення, посилюють невпевненість у майбутньому, вселяють хвилювання за життя та здоров'я себе та своїх близьких, а для частини населення – докорінно змінюють звичний уклад життя, примушуючи обирати нове місце проживання.

В той же не можна обійти увагою позитивні наслідки «витоку

мізків». Зокрема, велика частина емігрантів час від часу пересилають своїм родичам кошти. Так, за оцінками Міжнародного Фонду сільськогосподарського розвитку, в 2006 році міжнародні донори витратили на допомогу країнам, що розвиваються, 104 млрд. доларів, що склало лише трохи більше третини від тієї суми, яку перевели на батьківщину трудові мігранти. Частина «розумників», досягнувши успіхів в іншій країні, інвестують значні кошти у свою рідну країну, або, наприклад, сприяють відкриттю там філіалів міжнародних компаній та притоку інших інвестицій.

Має місце і так звана «циркуляція мізків» – коли люди виїжджають за кордон з метою отримання освіти та/або професійного досвіду, а потім повертаються до рідної країни, сподіваючись на підвищення свого професійного статусу. Серед прихильників концепції «циркуляції мізків» існує думка, що саме така форма трудової міграції буде пріоритетною у майбутньому, особливо у разі зменшення економічної нерівності, щоправда останнє видається нам досить сумнівним. Тим не менше, мусимо констатувати, що певний відсоток мігрантів повертається, озброєний новими знаннями, досвідом, а часом і фінансовим капіталом. Свідченням цього є, зокрема, відкриття спеціалістами, які повернулися на батьківщину після перебування у США, більшої частини тайванських високотехнологічних компаній та великих китайських інтернет-компаній, а також інтенсивний розвиток інформаційних технологій в Індії у 1990-тих роках, в результаті якого виникли 10 з 20 найбільших індійських компаній-розробників програмного забезпечення.

Слід відзначити, що завдяки сучасним інформаційно-комунікаційним технологіям та глобалізації в цілому проблема «відтоку мізків» набуває нових рис. По-перше, полегшується процедура пошуку потенційних працівників та роботодавців, по-друге, пришвидшується процес встановлення потрібних контактів, по-третє, значно розширюються можливості дистанційного «відтоку мізків», коли людина

фізично не перетинає територіальні кордони своєї країни, але передає результати своєї розумової праці замовникам-іноземцям.

При цьому працівник отримує заробітну плату (щоправда часто в обхід державної системи оподаткування доходів) і витрачає принаймні її більшу частину в межах країни постійного проживання, тим самим, хай і мінімально, але стимулюючи розвиток вітчизняної економіки. Останнє є перевагою «віртуального витоку мізків» над «реальним переміщенням мізків» за кордон разом із їх власником. Але на цьому переваги, напевно, закінчуються, адже усі можливі бонуси та дивіденди від використання створеного інформаційного продукту чи наданої інформаційної послуги отримує роботодавець.

Таким чином, сьогодні можна із впевненістю стверджувати, що «витік мізків» став своєрідною формою колоніалізму – так би мовити, інформаційного колоніалізму. Якщо традиційні колонії постачали в метрополії сировину, а купували готову продукцію, то зараз країни з більш слабкою економікою постачають у «сильніші» країни вміння та здібності своїх найкращих фахівців, натомість купуючи право використовувати продукти, створені цими фахівцями.